

Стельмах А. С.,
здобувачка,
Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – кандидатка філологічних наук,
доцентка С. М. Глазова

ПРОБЛЕМИ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У ПРАЦЯХ КЛАСИКІВ-ЛІНГВІСТІВ

Одним із провідних напрямків роботи сучасних мовознавців у галузі синтаксису української мови є вивчення типів простих предикативних одиниць. Сьогодні виділення односкладних речень в окремий структурний тип простих речень не викликає сумніву. Водночас деякі типи односкладних речень лінгвісти інтерпретують по-різному. Безперечна наявність спільних мовних ознак, які ще сто років тому змусили лінгвістів об'єднати ряд різновидів речень під загальною назвою «односкладні прості речення», вивчення їх семантичної структури стало особливо **актуальним** протягом останніх кількох десятиріч.

Основна **мета** наукової публікації полягає в тому, щоб розглянути історію дослідження односкладних речень у зарубіжній та українській лінгвістиці.

Односкладні прості речення – це такі конструкції з одним головним членом, які не вимагають іншого головного члена і не можуть бути доповнені ним без зміни думки, що виражається.

Односкладні предикативні конструкції завжди були в полі зору сучасних лінгвістів, виділення семантичних компонентів яких, взаємодія лексичного, морфологічного рівнів при формуванні цього різновиду складних речень із співвідносними висловлюваннями продовжують аналізувати в лінгвістичній літературі.

Вивченню односкладних речень присвячена велика кількість наукової літератури. У світовому мовознавстві можна виділити два періоди вивчення синтаксису, і зокрема односкладних речень:

- перший – період класичного (традиційного) мовознавства,
- другий – період сучасної лінгвістики.

Автором терміна «односкладні речення» (раніше їх вважали неповними) та основоположником теорії односкладного речення є О. О. Шахматов. Учений першим запропонував класифікацію, поділивши всі односкладні речення залежно від того, який головний член речення в них присутній і який «может быть отождествлен формально или с подлежащим, или со сказуемым», на:

- безпідметові присудкові,
- безприсудкові підметові,
- вокативні,
- безособові [7].

Українські науковці теж продовжують удосконалювати теорію цього типу простих речень.

Так, Л. Булаховський виділяє односкладні речення:

- безособові,
- відносно-безособові,
- називні [1, с. 65].

І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська вживають термін «однойдерні речення», які є «похідні моделі речень та їх варіанти, які з формально-граматичного погляду характеризуються наявністю самодостатнього головного члена, а з семантичного наявністю суб'єкта і предиката, самого предиката чи нерозчленованого компонента. У цьому визначенні враховано, що:

1) однойдерні речення це похідні моделі речень чи їхні варіанти (пор. *Мені не спиться. Я не сплю; Вечір. Настав вечір*);

2) ці моделі мають головний член, який з формальнограматичного погляду не можна визнати ні підметом, ні присудком;

3) семантичні компоненти цих моделей суб'єкт (*Мені не спиться*), предикат (*Мені не спиться. У мене біда*) або нерозчленований компонент» [5].

Мовознавець І. Загнітко наголошував на тому, що: «Односкладні речення – це такі речення з одним головним членом, які формально не вимагають другого головного члена і не можуть доповнюватись ним без зміни характеру вираженої думки. Дієслівними односкладними реченнями слід вважати речення, у яких мова йде про дію, діяч або виконавець якої не вербалізований (словесно не виражений)». Стверджує, що, «оскільки з-поміж них вирізняються речення з яскраво вираженою особовою семантикою», розглядати односкладні речення слід з урахуванням

нерівнорядності формально-граматичної і семантико-синтаксичної площин реченнєвої структури [4].

Отже, вітчизняні науковці з урахуванням формально-граматичних і семантичних ознак виділяють такі різновиди односкладних речень:

- означено-особові,
- неозначено-особові,
- узагальнено-особові,
- безособові,
- інфінітивні,
- номінативні.

Лінгвісти продовжують удосконалювати теоретичні знання про односкладні речення (І. Вихованець, В. Горяний, П. Дудик, Г. Золотова, В. Сімович, Р. Христіанінова, Н. Шведова, Ю. Шерех, К. Шульжук) [2; 3; 4; 6; 8].

Література

1. Булаховський Л. А. Вибрані праці: В 5-ти т. Київ, 1978. Т. 1. С. 56–84.
2. Горяний В. Д. Синоніміка односкладних речень. *Українська мова та література в школі*. 1970. № 7. С. 51–55.
3. Дудик П. С. Вивчення української мови в 7 класі. Київ, 1979. 128 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична грамати́ка сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. URL: http://litmisto.org.ua/?page_id=15 (дата звернення: 10.09.2022).
5. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Slynko_Ilarion/Syntaksys_suchasnoi_ukrainskoi_movy_Problemni_pytannia.pdf (дата звернення: 10.09.2022).
6. Христіанова Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови. Київ, 1991. 160 с.
7. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. Москва, 2001. 624 с.
8. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: Академія, 2004. 408 с.